

Študijná príručka: Banskobystrický kraj

Kvíz: Otestujte si svoje vedomosti

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2-3 viet na základe poskytnutého textu.

1. Opíšte geografickú polohu a hranice Banskobystrického kraja.
2. Ktoré hlavné pohoria a kotliny tvoria reliéf Banskobystrického kraja?
3. Aký je demografický profil Banskobystrického kraja z hľadiska hustoty zaľudnenia a národnostného zloženia?
4. Charakterizujte historický a súčasný stav ťažby nerastných surovín v kraji.
5. Ktoré priemyselné odvetvia sú dominantné v severnej a južnej časti kraja a v ktorých mestách sú sústredené?
6. Aká je hlavná dopravná infraštruktúra v kraji, vrátane cestných spojení a leteckej dopravy?
7. Vymenujte aspoň tri pamiatky alebo lokality z Banskobystrického kraja zapísané v zozname UNESCO a uveďte tri príklady pamiatkových rezervácií.
8. Čo symbolizuje erb mesta Žiar nad Hronom a na čo odkazuje?
9. Opíšte Chmarošský viadukt, jeho účel a technické parametre.
10. Ktoré významné kultúrne inštitúcie (divadlo, opera) a vysoké školy sa nachádzajú v kraji?

Kľúč správnych odpovedí

1. Banskobystrický kraj sa rozkladá v južnej časti stredného Slovenska. Jeho južnú hranicu tvorí štátna hranica s Maďarskom a nadmorská výška sa znižuje smerom od severu na juh.
2. Severnú časť kraja vypínajú Nízke Tatry a Starohorské vrchy. Centrálnu časť tvorí Slovenské rudohorie a na území sa nachádza aj niekoľko sopečných pohorí ako Poľana, Javorie, Kremnické a Štiavnické vrchy. Medzi pohoriami ležia kotliny, napríklad Zvolenská, Žiarska a rozsiahla Juhoslovenská kotlina na juhu.
3. Banskobystrický kraj je najmenej zaľudnený kraj na Slovensku, s hustotou len 66 obyvateľov na km². Väčšinu tvorí slovenské obyvateľstvo, no najmä v južných okresoch žije národnostne zmiešané obyvateľstvo, ktoré zahŕňa Slovákov, Maďarov a Rómov.
4. Kraj má historickú tradíciu v ťažbe vzácnych kovov ako zlato, striebro a meď, najmä v okolí Banskej Štiavnice, Kremnice a Banskej Bystrice, kde sú však ložiská už vyčerpané. Dnes sa ťažba orientuje hlavne na stavebný kameň a štrkopiesky, pričom jedinou výnimkou je aktívna baňa na zlato v Hodruši-Hámroch.
5. V severnej časti kraja dominuje hutníctvo železa, konkrétne výroba oceľových rúr v Podbrezovej. Vo Zvolene je typická výroba dosiek a v Harmanci výroba papiera. Potravinársky priemysel je sústredný vo Zvolene a v južnej časti kraja.
6. Hlavným dopravným napojením je rýchlostná cesta vedúca z Bratislavy do Banskej Bystrice. Dôležité cestné spojenia vedú aj zo Zvolena na východ Slovenska a na severe cez horské sedlá Donovaly, Čertovica a Vernár na Liptov. Na Sliači sa nachádza letisko a vojenská základňa.
7. V zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO sú zapísané mesto Banská Štiavnica a drevený artikulárny kostol v Hronseku. Mestské pamiatkové rezervácie sú Banská Bystrica, Banská Štiavnica a Kremnica. Medzi pamiatkové rezervácie ľudovej architektúry patria napríklad Špania Dolina, Štiavnické Bane a Sebechleby.
8. Erb Žiaru nad Hronom tvorí v modrom štíte strieborný latinský kríž vyrastajúci z dvoch strieborných zvlínených brvíen, pričom z jeho základu vychádzajú zlaté lúče. Symbol kríža odkazuje na pôvodný názov mesta Svätý Kríž nad Hronom.
9. Chmarošský viadukt je tehlový železničný most neďaleko obce Telgárt, tvorený deviatimi oblúkmi. Je dlhý 113,6 m, vysoký 18 m a bol postavený v 30. rokoch 20. storočia ako súčasť

Telgártskej slučky, ktorej účelom je prekonať vysoké prevýšenie železničnej trate na malom území.

10. V Banskej Bystrici sa nachádza Univerzita Mateja Bela, Akadémia umení a Štátna opera. Vo Zvolene sídli Technická univerzita a Divadlo Jozefa Gregora Tajovského.

Návrhy na esej

1. Analyzujte vzťah medzi geografickými podmienkami Banskobystrického kraja (pohoria, kotliny, rieky) a jeho hospodárskym zameraním, vrátane poľnohospodárstva, priemyslu, ťažby a potenciálu pre cestovný ruch.
2. Na základe informácií o erboch miest Banská Štiavnica, Veľký Krtíš, Revúca a Poltár vysvetlite, ako mestská heraldika odráža historické tradície, priemysel a prírodné bohatstvo regiónu.
3. Podrobne opíšte ponuku Banskobystrického kraja pre cestovný ruch. Zamerajte sa na prírodné atrakcie (národné parky, jaskyne), kultúrno-historické pamiatky (UNESCO lokality, hrady, skanzeny) a možnosti pre rekreáciu (kúpele, lyžiarske strediská).
4. Diskutujte o socio-ekonomických výzvach, ktorým čelí Banskobystrický kraj, ako sú vysoká miera nezamestnanosti a nízka životná úroveň, a ako tieto faktory ovplyvňujú jeho rozvoj, najmä v južných okresoch.
5. Popíšte významné technické a historické pamiatky spojené s dopravou a vojenskou históriou v kraji, konkrétne Chmarošský viadukt a Pamätník SNP v Banskej Bystrici.

Slovník klúčových pojmov

Pojem	Definícia
Akadémia umení	Vysoká škola v Banskej Bystrici.
Banská Bystrica	Mesto so 76 018 obyvateľmi, ktorého erb je sedemkrát delený strieborno-červený štít odvodený od erbu Arpádovcov. Je vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu a nachádza sa tu Pamätník SNP.
Banská Štiavnica	Mesto s 9 628 obyvateľmi zapísané v zozname UNESCO a vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu. Jeho erb zobrazuje strieborné hradby s vežou a zlatým náradím, odkazujúcim na banícku tradíciu.
Banskobystrický kraj	Kraj v južnej časti stredného Slovenska s rozlohou 9 454 km ² a 625 601 obyvateľmi. Je to najmenej zaľudnený kraj Slovenska, charakteristický vysokým zastúpením lesov a historickou ťažbou kovov.

Chmarošský viadukt	Technická pamiatka; tehlový železničný most s deviatimi oblúkmi pri obci Telgárt. Má dĺžku 113,6 m, výšku 18 m a je súčasťou Telgártskej slučky.
Divadlo J. G. Tajovského	Významná kultúrna inštitúcia sídliaca vo Zvolene.
Drevený artikulárny kostol v Hronseku	Kultúrna pamiatka zapísaná v zozname Svetového kultúrneho dedičstva UNESCO.
Ďumbier	Najvyšší vrch Nízkych Tatier a zároveň najvyšší vrch Banskobystrického kraja s nadmorskou výškou 2 043 m n. m.
Erb Banskobystrického kraja	Erb rozdelený na štyri polia. Zobrazuje štyri smreky, rytiera s mečom a štítom, šikmé brvno s polmesiacom a hviezdou, a hrad s jednou vežou.
Harmanecká jaskyňa	Jaskyňa v pohorí Veľká Fatra neďaleko Banskej Bystrice, so sprístupneným okruhom s dĺžkou 1 020 m.
Hron	Jedna z najvýznamnejších riek v kraji, ktorá so svojimi prítokmi vytvára rozsiahle povodie.
Juhoslovenská kotlina	Rozsiahla kotlina v južnej časti kraja, kde sa pestujú obilniny, kukurica a vinič.
Kremnica	Mesto vyhlásené za mestskú pamiatkovú rezerváciu, historicky spojené s ťažbou vzácnych kovov.
Mestská pamiatková rezervácia	Status udelený mestám Banská Bystrica, Banská Štiavnica a Kremnica pre ich historickú a kultúrnu hodnotu.

Muránska planina	Jeden zo štyroch národných parkov, ktorých územie zasahuje do Banskobystrického kraja.
Nízke Tatry	Pohorie v severnej časti kraja. Nachádza sa tu najvyšší vrch kraja, Ďumbier, a najveternejšie miesto Slovenska, Chopok. Je to oblasť s najväčším predpokladom pre rozvoj cestovného ruchu.
Pamätník a Múzeum SNP	Pamätník v Banskej Bystrici pripomínajúci vývoj slovenskej spoločnosti v rokoch 1918-1948, so zameraním na Slovenské národné povstanie (1944). Pri hrobe neznámeho vojaka horí večný oheň.
Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry	Status udelený obciam ako Špania Dolina, Štiavnické Bane a Sebechleby.
Slovenské rudohorie	Pohorie tvoriace centrálnu časť kraja, vhodné pre turistiku a cykloturistiku.
Štátna opera	Významná kultúrna inštitúcia sídliaca v Banskej Bystrici.
Technická univerzita vo Zvolene	Vysoká škola technického zamerania sídliaca vo Zvolene.
Telgártska slučka	Súčasť železničnej trate Červená Skala – Margecany, ktorej účelom je prekonať veľké prevýšenie na krátkom úseku. Jej súčasťou je Chmarošský viadukt.
Univerzita Mateja Bela	Vysoká škola v Banskej Bystrici.
Veľký Krtíš	Mesto s 11 028 obyvateľmi, ktorého erb (skrížené banícke kladivká a zlaté klasy) vyjadruje tradičné zamestnanie obyvateľstva – baníctvo a poľnohospodárstvo.

Zvolen

Mesto so 40 637 obyvateľmi, ktorého erb (strieborný dvojitý kríž v červenom štíte) je spojený so symbolom Horného Uhorska. Je centrom výroby dosiek a potravinárskeho priemyslu.